

№811. – S.12–13.

4. Dagchy Ch. Kara Günlerden. – “Varlık” dergisi. – Eylül 1975. – №816. – S.16–17.

5. Dagchi Ch. Koş Haluk Koş. – “Varlık” dergisi. – haziran 1978. – №849. – S.18–20.

6. Dagchy Ch. Haluk’un Defterinden 1. Yaşam dediğin bulmaca gibi bir şey. – “Varlık” dergisi. – temmuz 1980. – №874. – S.19–21.

7. Dagchy Ch. Haluk’un Defterinden 2. Suların üstünde yüzen mut çelenkleri. – “Varlık” dergisi. – agosto 1980. – №875. – S.17–19.

8. Dagchi Ch. Haluk’un Defterinden 3. Soluklarımızla kesip paylaştık ekmeğimizi. – “Varlık” dergisi. – Eylül 1980. – №876. – S.16–19.

9. Dagchy Ch. Haluk’un Defterinden 4. Beşik içindeki gölge. – “Varlık” dergisi. – ekim 1980. – №877. – S.17–18.

10. Dagchy Ch. Haluk’un Defterinden ve Londra mektupları. – İstanbul: Milli Eğitim bakanlığı yayımları, 2005. – 248 s.

11. Dagchy Ch. Yansılar 3. – İstanbul: “Ötüken”, 2012. – 268 s.

12. Dagchy Ch. Yansılar 4. – İstanbul: “Ötüken”, 2012. – 267 s.

13. Chengiz Dagchy v vospominaniyah. – İstanbul: “Ötüken”, 1998. – 271 s.

14. Kochakaplan I. Kırım’dan Londra’ya Cengiz Dağcı. – İstanbul: “Damla yayinevi”, 1998. – 288 s.

15. Kochakaplan I. Kırım’ın ebedi sesi Cengiz Dağcı. – İstanbul: “Türk edebiyatı vakfı yayımları”, 2012. – 224 s.

Abbasova A., a doctoral student, Institute of Oriental Studies them Z.Buniyadova academician of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Azerbaijan, Baku), rus_rahimli@yahoo.com

The embodiment of the national senses and patriotic ideas in Cengiz Dagci's stories

Development of istoriko-politicheskikh events in works written known and favourite in the whole tyurkskom world, a talented writer Chengiz Dagchy was play the role of literary bridge between tyurkskimi people. Written, on the basis of direct supervisions of tragedies and calamities in ÖÖ age of living in Crimea Crimean tyurkov (tatarov), occupies the special place in literature of tyurkskikh people. In the research we analysed a few stories the hero of which is Khalik known on a few novels.

Keywords: Cengiz Dagci, national senses, patriotic ideas, war, belief to the future.

Аббасова А., докторант, Институт сходознавства ім. академіка З.Буніядова Національної академії наук Азербайджану (Азербайджан, Баку), rus_rahimli@yahoo.com

Повість Ченгіза Дагчі уособлення національних почуттів та ідей патріотизму

Розвиток історико-політичеських подій в творах написаних відомим і улюбленим на всьому тюркському світі, талановитим письменником Ченгіз Дагчі зіграли роль літературного моста між тюркськими народами. Написане, на підставі безпосередніх спостережень трагедій і лих в ХХ столітті кримських тюрків (татаров), що проживали в Криму, займає особливе місце в літературі тюркських народів. У своєму дослідженні нами було проаналізовано декілька повістей, героєм яких є відомий по декількох романів Халік.

Ключові слова: Ченгіз Дагчі, національні почуття, патріотичні ідеї, війна, віра в майбутнє.

* * *

УДК 297::1/14

Зарганаева И. З.

доктор философии по философии,
старший научный сотрудник отдела религиоведения
и философских проблем культуры, Институт
философии и права НАН Азербайджана
(Азербайджан, Баку), iradazargan@gmail.com

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗЛИЧИЯ В СУФИЗМЕ: ГАЗАЛИ И ХАЛВАТИЯ

Семь уровней “очищения духа” и общая цель воспитания в учении Газали и “Халватия” близки, но методы исследования различаются по содержанию и названиям. По своей сущности и содержанию суфизм и сегодня актуален, имея социально-общественное звучание. Основная идея суфизма, появившегося как попытка усовершенствования моральной жизни людей, духовных потребностей создание философии возвышения к совершенству и достижения истины. Пока человек размышляет, пытается достичь нравственного возрождения, борется за истину, интерес к суфизму не уменьшится.

Ключевые слова: орден, метод, цель, отличие, Газали, уединение.

(стаття друкується мовою оригіналу)

О теории и практике суфизма написано немало книг, проведены научные исследования. Однако изучение сущности суфизма, его прошлого и настоящего, его социально-нравственного значения для современной эпохи, как и другие области, всегда являются предметом философских размышлений. Основная идея суфийского учения, которая появилась как воплощение нравственного мира человека, его духовных потребностей и попыток совершенствоваться, нашла свое отражение в философии восхождения к совершенству и достижения истины.

Как правило, такие тарикаты (ордена), как кадирийя (Абдулькадир Гилани, ум. в 1165 г.), мевлевийе (Мовлана Джалаладин Руми, ум. в 1273 г.), сефевийе (Сефийдин Ардебилли, ум. в 1300 г.), накшбандийе (Бахадурдин Накшбанд, ум. в 1388 г.), халватийа (Омар Халвати, ум. в 1375 г.) и др. названные в честь своих основателей, отличаются друг от друга по своим системам мышления (ортодоксальная, гетеродоксальная система), методам (путь богослужения, путь воздержания и путь любви), по форме (скрытый, открытый) и позе (стоя, сидя) совершения зикра (молитвы). Однако, когда идеи суфийских орденов, связанные с “постижением истины”, вышли за рамки “достигших совершенства” и дошли до масс, последние их приняли неоднозначно, а правящие круги, расценивая их как общественную угрозу, в отношении них приняли соответствующие меры.

Как отмечает выдающийся востоковед, академик З.Буньятов, в результате “совпадения религиозных и политических факторов” в 728 году был казнен Гасан аль-Халладж, а в 1131 году – Айн аль-Кудат аль-Хамадани. “Подозрительное отношение некоторых суннитских и большинства шиитских влиятельных лиц вынуждало суфиев находить общий язык с критиками, проявлять осторожность в словах и поступках” [1, с. 121]. Таким образом, умеренная и “бдительная” суфийская традиция, начатая багдадским суфием аль-Джунейдом (ум. в 910 г.), была продолжена Абдулмаликом аль-Джувейни (1028–1086) и его знаменитым учеником, самым влиятельным богословом своего времени Абухамидом аль-Газали (1058–1112), а также известным проповедником Абдулькадиром Гилани (1078–1165).

Именно благодаря научно-логическим аргументам, приводимым Газали в своих трудах, эйюбиды, сельджуки, мамлюки и османские правители с большим рвением покровительствовали суфизму, считая себя мюридами (учениками) суфиев.

Суфизм оказал особое влияние не только на жизнь Газали, но и на его творчество. Тема суфизма в творчестве Газали занимает особое место. Хотя, он был видным ученым-теологом медресе “Низамийя”, мутакаллимом и факихом, преподававшим сотням учеников, авторитетным религиозным деятелем халифата Аббасидов и Сельджукского государства автором ценных трактатов [11, с. LIV–XVIII] однако это не смогло отдалить его от суфизма. Выбрав уединенный (одинокий) и аскетический (обуздать свои страсти) образ жизни, Газали десять лет жил как суфий [11, с. XXV].

Абухамид Газали так же выразил свое отношение к философии и методам философов [7, с. 21], глубоко изучил суфизм и внес в него свою лепту: наряду с тем,

что указал крайности суфизма, все же признал суфизм как наиболее верный путь постижения истины [3, с. 95].

Газали, своим острым умом и глубокой логикой представил тайны суфизма в общедоступной форме, пытаясь уберечь общество от крайностей. Именно благодаря ему, суфизм, в отличие от мистики, носил умеренный и одновременно реальный характер. Газали характеризовал суфиев, как людей с материальными, духовными, научными и практическими ценностями, систематизировал суфизм, создал оригинальную концепцию нравственного совершенства. В результате суфизм обрел форму учения, которое в медресе преподавались как богословскую науку. Это дало сильный толчок для официального обучения суфизму и таким образом предотвратило неправильное восприятие суфизма правящими кругами и преследование его сторонников.

Сравнив систему “нравственного совершенства” Газали с путями нравственного совершенствования одного из орденов халватийа, можно увидеть различия в их содержании и методологии. По результатам сравнительного анализа можно сделать определенные выводы о “потерях” и “приобретениях” суфизма, о состоянии суфийских традиций в современном мире.

При изучении пути тасаввуфа Газали и методов его системы было установлено, что по Газали, условиями уединения являются: 1) нахождение в одиночестве; 2) молчание; 3) скудное питание; 4) короткий сон. И тем самым предоставление органам чувств, рациональному мышлению возможность отдохнуть. Лишь таким способом можно приблизиться к Богу. “Риязат” – это постепенное прохождение душой таких состояний нафса, как аммаре, лявваме, мульхиме, мутмаинне, разие, марзие и марифат – восхождение к совершенству, моменту общения с Богом и сияние иррационального разума.

Газали отдавал предпочтение методу уединения (халват), аскетическому образу жизни, но при этом не впадать в крайность. Он пишет, что первое условие аскетизма – это отказ от невежества... Он обращается к назидательным мыслям знаменитых личностей своего времени, в том числе к такой мысли Сулеймана Дарани, как “зухд – это отказ от всего того, что отвлекает от Бога” и в конце высказывает свое мнение: “... итак, зухд это отказ от всех желаний нафса” [5, с. 418]. Охрана человеком своего здоровья не противоречит зухду. Таким образом, Газали не соглашается с теми, кто считает, что зухд – это отказ от всего, кроме Аллаха.

Газали сравнивает 5 органов чувств с “реками, впадающими в бассейн нравственности” [4, с. 174]. Как очистить бассейн, если вода в реке не перестанет прибывать? Значит, уединение, как одна из попыток совершенствования, освобождает человека от загруженности ненужной информацией, от бесполезных занятий, позволяет глазам и ушам отдохнуть. В результате функция рационального мышления мозга отдыхает, расширяются возможности иррационального мышления.

Газали в 3 томе своего труда “Воскрешение религиозных наук” в трактате “Махлугат” (“Сотворенные”) указал на преимущество [4, с. 183] и 10 польз [4, с. 194–201] сдержанного питания. Он отмечает, что при голоде и небольшом приеме пищи кровь разжижается, жир души растапливается и очищается. По мнению великого ученого, который проверил изученное им на своем су-

фийском жизненном опыте, длительный сон очерняет душу, а нормальный – шлифует ее.

Газали в книге “Беды языка” [4, с. 245–362], состоящей из 117 страниц, говорит о порядке и пользе молчания, о вреде злословия. По его мнению, разговоры занимают душу и поэтому сил для размышлений и занятий зикром не остается. Поступки человека, сохраняющего молчание, уменьшаются, а его тагва (воздержание) увеличивается. Молчание – это начало богослужения, скромность – мудрость, зикр – исцеление ума, довольство малым – здоровье тела.

Обосновывая свои взгляды, он ссылается на назидание имама Шафи’и: “За словом обращайтесь к молчанию, для принятия решения к мышлению” [4, с. 765] – и говорит, что размышление в молчании и мышление раскрывают ум, утверждают силу пронизательности и формируют логическое мышление, которое является способом верного мышления.

После смерти Газали суфизм еще больше распространился и обогатился, суфийские учения и практика стали развиваться в различных направлениях, а суфийские школы продолжили свою деятельность как самостоятельные ордены. Одним из них являлся орден халватийа – ветвь суфизма, известная учением Сеида Яхъи Бакуви.

Основателем ордена халватийа считается Абу Абдуллах Сираджидин Омар (ум. в 1397/98 г.). Сохранение могил сторонников халватизма на кладбище “66 овлие” (“66 мудрецов”), находящееся в селе Пирвахид Кубинского района, и суфийских ценностей на малоизученных территориях нашей страны (Гах, Закатала) свидетельствует о глубоких корнях суфизма в Азербайджане.

Орден халватийа был развит и расширен Сеидом Яхъей Бакуви (умер в 1466 г.). Благодаря именно его 19 трудам [10, с. 75–80] и деятельности его последователей, орден халватийа стал источником духовной пищи и воспитания простого народа и даже правящих кругов той эпохи.

Сторонники халватийа считали, что каждая буква слова халват обозначает цели и задачи этого ордена. Так, слово “*خلوة*” (“халват”) является единством слов “*خ*” – “хали” (свободный), “*ل*” – “лига” (“встреча”) “*و*” – “вефа” (“преданность”) “*ت*” – “мушахадат” (“быть свидетелем”) [10, с. 256]. Итак, для достижения духовного совершенства членами ордена метод халват (уединения) “отождествлялся” с гипотетическими деяниями ортодоксального ислама, что халват считается важным фактором совершенства человека не только с точки зрения значения, но и содержания.

В трактате Сеида Яхъи Бакуви “Шафа аль-асрап” (“Секреты суфизма”) изложены семь этапов, которые должны пройти вступающий в орден мюрид для очищения нафса: фагр, шюкур, товба, махаббат, халват, хейбат, марифат. Эти этапы толкуются с помощью преданий о пророках Ибрахиме (Аврааме), Эюбе (Иове), Исе (Иисусе), Мусе (Моисее) и других, а также на примерах исторических личностей и подытоживаются обобщением.

В трактате на вопрос “Что такой первый этап – фагр? дается такой ответ: “Рувайм (Абу Мухаммад Рувайм б. Ахмад б. Йазид аль-Багдади (ум. в 303/915 г.) – факих и чтец Корана, считался одним из величайших

багдадських шейхов) сказав, що факр – це виховання нафса по Божьій заповіді. Со слів знаючих людей, факр це – об'єднання з порожнечою і мовчання в об'єднанні. Сказано, що це – риязат (виховання нафса) і рияят (спостереження духа)” [10, с. 246].

При роз'ясненні II етапу шюкур (благодарення) автор прагне використати аята Корана, хадиси і перекази. Він пише: “Шюкур – це перемога над нафсом і умиротворення його мечом терпіння; Пророк сказав: хамд (благодарність) це бачення в багатстві того, хто його дарував, шюкур же це продовження хамда” [10, с. 249].

При тлумаченні III етапу товба (покаяння) Бакуві ссилається на суру Корана “аш–Шуара”: “Тоді ніщо не допоможе – ні багатство, ні діти. Тільки крім того, хто прийшов до Бога з чистою душею (де немає сумніву, кувфу (богохульству), ширку (многобожжю) і нифагу (дволичію))!” [9, аш–Шуара 88/89]. Щоб досягти етапу покаяння, першим умовою вважається готовність предстати перед Богом, раскаятися, слідувати цій моральності, і лише після цього настає етап товба – покаяння.

IV етап махаббат (любовь). Бакуві пише: “Абу Сеїд (Абулхейр) говорить, що слово хубб حُب (любовь – І.З.) виникло з двох слів – дух (“ح” – “ха”) і тіло “ب” – “бе”) [10, с. 253]. Отже, якщо тіло не виконує бажань духа, то є присутність віри, немає єдності в діях, то любов неповна і одностороння.

V етап халват (уєднання). Бакуві пише: “Учений сказав, що халват – це відмова від всіх думок і заняття тільки зикром (паминанням, мольбою) Аллаха... Халват а) політика нафса (бажань), виховання духа; б) звільнення душі від пристрастних бажань нафса і світських спогадів; в) об'єднання через зикр, заняття розмишленням” [10, с. 256].

VI етап хейбат. Достигши цього етапу, незалежно від того, пережитого, щоб досягти бажаного, повинен уміти гідно чекати, ні про що не питаючи, нічого не просячи, не причитаючи переборів в собі захоплення і хвилювання. С.Я. Бакуві пише: “Якщо ти на етапі хейбат гідно вистоятимеш, то досягнеш своєї мети” [10, с. 278]. Етап хейбат – це коли людина, побачивши що–небудь незвичайне, не втрачає впевненості, зберігає спокій і самообладання, тоді навіть його погляд і міміка не змінюються. Достигти такого самообладання сподобно не кожному.

VII етап – марифат. Детальне роз'яснення цього етапу в трактаті “Шафа аль–асрар” дається з посиланням на відомих суфіїв і перерахуванням імен, достиглих етапу марифату.

В висновок як приклад приводяться дії пророка Мухаммеда: “Пройшовши в шариаті двадцять одну ступінь, він вступив в орден. Пройшовши в ордені двадцять одну ступінь, він вступив на шлях істини. Якщо ти бажаєш вступити на шлях істини, підкоряйся наставнику. Сдайся і підкорися вказанням, щоб стати одним з знаючих і отримати плоди своїх праць” [10, с. 282]. Тут вираження “підкоряйся наставнику” означає підкорення Аллаху, під призивом “сдайся і підкорися вказанням” розуміється прийняття ісламу і підкорення Аллаху, підкорення вказанням Корана, життя в відповідності з мусульманськими цінностями і завдяки цьому стати володарем знань і культури.

В ході дослідження виявилось, що мета і кількість рівнів очищення нафса в ученні халватія, як і в ученні Газалі [10, с. 74–75], відрізняються від збереження, методів виховання нафса і названь рівнів виховання нафса.

В суфізмі Газалі питання виховання нафса дані під заголовком риязат. Під риязатом розуміється боротьба з нафсом, і як “великий джихад”. Це питання затронуте Джавадом Нурбахшем в трактаті “Психологія суфізму” [2, с. 30], де він пише, що в основному в ученнях суфіїв описується чотири рівня виховання нафса (нафси–аммаре, нафси–лавваме, нафси–мулхиме і нафси–мутмаїнне). В його коментарі нафси–аммаре протиставляється вогонь, нафси–лавваме – повітря, нафси–мулхиме – вода, нафси–мутмаїнне – земля [2, с. 37].

В ученні же Газалі, крім вищевказаних рівнів, описується ще два рівня (нафси–разійя і нафси–марзійя) і етап досконалості – марифат. По Газалі, існує сім рівнів нафса і конкретними джерелами цієї інформації вважаються аята Корана. Основні моменти виховання нафса в суфізмі Газалі можна обобщити наступним чином:

1) нафси–аммаре – це найнижчий і поганий рівень. Людина, перебуваючи на цьому рівні, перебуває в стані раба нафса (страсти), не може протиставити йому. В стані нафси–аммаре, людиною керують гнів, пристрасть, користь, злоба, заздрість і др. В Корані сура “Йусуф” гласить: “Я не виправдовую свою душу, – вель душа побуждає до зла, якщо тільки не помилює Господь мій. По істині, Господь мій прощаючий, милосерд!” [9, 12/53]. В сурі же “Мухаммед” говорить: “Разве же той, хто має ясний знак від свого Господа, такий, як той, якому прикрашено зло його діяння? Вони послідували за своїми пристрастями!” [9, 47/15 (14)];

2) нафси–лавваме – це стан нафса, пов'язаний з раскаянням, самоосудженням. В Корані особливе місце віддається розумінню помилок: “Я клянусь душею порицающей!” [9, 75/2]. Тільки глибоко думлящий чоловік може помітити свої помилки. Газалі пише: “Фудейл (Фудейл ібн Іяд (105–187 по хіджрі; 723–803 по григор.) говорив: Мишленіє – твоє дзеркало, яке показує тобі твої хороші і погані дії... Целитель же говорив: свідомість і мишленіє вознесуть людину в Рай” [5, с. 765];

3) нафси–мулхиме – стан вдихновенного нафса. Отже, мишленіє розкриває розум і освітає душу людини. Газалі пише: “Розум – плод мишленіє. Наука змінює стан душі. Зміст же душі впливає на роботу органів” [5, с. 767]. Таким чином, завдяки мишленію можна пройти шлях від ненависті до любові, від жадності до бережливості.

4) нафси–мутмаїнна – нафс впевнений, нашедший умиротворення. Сура “Фаджр” Корана гласить: “О ти, душа упокоївшись! Вернись до твого Господа довольної і снискавшей довольство! Войди в мій рай!” [29, 89/27, 89/30]. “І помінай імя Господа твого і устремись до нього всім устремленням” [9, 73/8]. Праця тіла в відповідності з новим, вдихновенним станом душі створює в людині умиротвореність і гармонію, в результаті чого виникає почуття надійності і впевненості. Отже, “плодом думки є наука і

состояние души” [5, с. 768]. Человек, обращенный к Богу и желающий соединиться с Богом в ахирате, наслаждается любым своим состоянием. Деяния, которые его нафсу раньше казались трудными, и даже которые он не мог совершить, сейчас кажутся ему легкими, а избегание низких и совершение благовидных поступков становятся его привычкой;

5) нафси–разийя – состояние довольного нафса [9, 89/28, 89/30]. Вместе с тем, это состояние отказа человека от своей воли, состояние мусульманина. В душе абсолютно отсутствует желание восстать против бога, это несомненная уверенность в предопределении судьбы Богом, в любви Творца к своему творению;

6) нафси–марзийя – состояние нафса, одобренное Богом [9, 89/28, 89/30]. Это состояние является таинством между Творцом и человеком. Мудрость этого таинства знает лишь его обладатель. Это состояние богобоязненного, благонамеренного, истинного праведника, который чувствует Божью любовь, который обуздал свой нафс и не является рабом своих желаний, который свободен от мирских уз, то есть человек, не меняющий своих убеждений из–за каких–то материальных трудностей. Газали считает это состояние человека моментом общения с Богом, единения с ним. В отличие от других суфиев он не признавал хулула (единения божественного и человеческого начала) и танасуха (переселение души). Все желания, зародившиеся в душе человека, достигшего этого этапа, порой независимо от его личной деятельности, сбываются;

7) нафси–камила считается состоянием усовершенствованного нафса. Это состояние свойственно пророкам, это момент просветления светом нубувата (пророчества).

Таким образом, те, кто для сближения с Богом избрал путь богослужения и уединения и придерживается тагвы, просветляются посредством мудрости, открытий и вдохновения и способны отличить правду от лжи. Газали называет эту способность “элми–ладун” (“божественное знание”) и отмечает, что это – внутренняя наука, человечество, маришат (нравственность). Даже если человек захочет научиться этому от других, этого он может добиться только с Божьей милости и дозволения.

Вывод. В ходе исследования было установлено, что в основе пути к нравственному совершенству в двух сравниваемых учениях лежит восхождение к шариату, тарикату и маришату. В суфийской философии Абухамида Газали количество уровней воспитания нафса и в трактате Сеида Яхьи Бакуви “Шафа аль–асрар” (“Секреты суфизма”) количество этапов в учении тариката халватия равно семи; общая цель идентична: если даже получится достичь истины, методы воспитания нафса, как видно из их названий, по содержанию и последовательности отличаются. Например, состояние хейбата, которое, по Газали является характерной чертой шариата (четвертый из влияний намаза на внутренний мир человека) в халватии описывается как шестой этап тариката. Подобных противоречий немало. В ходе анализа фактов у исследователя возникает ощущение, что они были разбросаны пропагандистами философской системы суфизма. Они считали важной ту часть суфийской философии, которая была ими усвоена, остальные же моменты суфизма остались без внимания.

Современный суфизм носит своего рода характер завесы и своего рода украшения. Основная идея суфийских учений, появившихся как воплощение нравственного мира человека, его духовных потребностей и попыток совершенствоваться, нашла свое отражение в философии восхождения к совершенству и достижения истины. Если суфизм и сегодня имеет сторонников и является объектом исследований, то, значит, он все еще актуален. В настоящее время суфизм на фоне техногенных ценностей современной действительности является для нас старым добрым знакомым. Будем надеяться, что пока человек мыслит, пытается обрести духовное спасение, достичь совершенства, ведет борьбу за истину, интерес к суфизму не уменьшится, и он как исламский эзотеризм станет источником обновления общества через его духовное очищение.

Список использованных источников

1. Bünyadov Ziya. Dinlər, təriqətlər, məzhəblər. – Bakı: Azərbaycan, 1997. – 287 s.
2. Джавад Нурбахш. Психология суфизма (Дел ва нафс: сердце и душа) (Пер. с англ. Л.М. Тираспольского). – М., 1998. – 176 с.
3. İmam Gazali. Abidler yolu (Terc. Yaman Arıkan). – İstanbul: Yaylacık, 1968. – 300 s.
4. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 3 (Tercüme eden Ahmed Serdaroglu). – İstanbul: Yaylacık matbaası, 1975. – 929 s.
5. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 4. Tercüme eden: Ahmed Serdaroglu. – İstanbul: Yaylacık matbaası, 1975. – 1200 s.
6. İmam Gazzali. Tehafütül–felasife (Tercüme Mahmut Kaya). – İstanbul: Fatih, 2005. – 179 s.
7. Керимов Г. Аль–Газали и суфизм. – Баку: Элм, 1969. – 110 с.
8. Кулизаде З.А. Мировоззрение Касими Анвара. – Баку: Элм, 1976. – 144 с.
9. Коран. Перевод с араб. акад. И.Ю. Крачковского. – М.: СП ИКПА. Наука, 1990. – 512 с.
10. Seyid Yəhya Bakuvi. Şəfa əl–əsrar. Mehmet Rıhtım. Təsəvvüf məktəbləri və təşkilatları: təriqətlər. – Bakı: Elm, 2013. – 408 s.
11. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 1 (Önsöz Ubeydullah Küçük, tercüme eden Ahmed Serdaroglu). – İstanbul: Yaylacık, 1974. – 1168 s.

References

1. Bünyadov Ziya. Dinlər, təriqətlər, məzhəblər. – Bakı: Azərbaycan, 1997. – 287 s.
2. Dzhavad Nurbahsh. Psihologija sufizma (Del va nafs: serdce i dusha) (Per. s angl. L.M. Tiraspol'skogo). – M., 1998. – 176 s.
3. İmam Gazali. Abidler yolu (Terc. Yaman Arıkan). – İstanbul: Yaylacık, 1968. – 300 s.
4. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 3 (Tercüme eden Ahmed Serdaroglu). – İstanbul: Yaylacık matbaası, 1975. – 929 s.
5. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 4. Tercüme eden: Ahmed Serdaroglu. – İstanbul: Yaylacık matbaası, 1975. – 1200 s.
6. İmam Gazzali. Tehafütül–felasife (Tercüme Mahmut Kaya). – İstanbul: Fatih, 2005. – 179 s.
7. Kerimov G. Al–Gazali i sufizm. – Baku: Jelm, 1969. – 110 s.
8. Kulizade Z.A. Mirovozzrenie Kasimi Anvara. – Baku: Jelm, 1976. – 144 s.
9. Koran. Perevod s arab. akad. I.Ju. Krachkovskogo. – M.: SP IKPA. Nauka, 1990. – 512 s.
10. Seyid Yəhya Bakuvi. Şəfa əl–əsrar. Mehmet Rıhtım. Təsəvvüf məktəbləri və təşkilatları: təriqətlər. – Bakı: Elm, 2013. – 408 s.
11. İmam Gazali. İhyau ulümid–din. 4 ciltde. C. 1 (Önsöz Ubeydullah Küçük, tercüme eden Ahmed Serdaroglu). – İstanbul: Yaylacık, 1974. – 1168 s.

Zarganaeva I.Z., Ph.D. in philosophy, a senior researcher at the Department of Religious Studies and Philosophy of Culture Problems Institute of Philosophy and Law of Azerbaijan (Azerbaijan, Baku), iradazargan@gmail.com

Methodological differences in Sufism Ghazali and Xalvatija

Seven levels of “purification of the spirit” and the overall goal of education in teaching and Ghazali “khalvat” close, but research methods differ in content and title. By its nature and content of Sufism relevant today, with social and public re-

sponse. The basic idea of Sufism, which appeared as an attempt to improve the moral life of the people, the establishment of wind needs philosophy elevation to achieve perfection and truth. As long as man thinks, trying to achieve the moral regeneration, fights for truth, interest in Sufism is not reduced.

Keywords: order, method, target contrast, Ghazali privacy.

Зарганаєва І.З., доктор філософії з філософії, старший науковий співробітник відділу Релігієзнавства і філософських проблем культури, Інститут філософії та права НАН Азербайджану (Азербайджан, Баку), iradazargan@gmail.com

Методологічні відмінності в суфізмі: Газалі і Халватія

Сім рівнів “очищення духу” і загальна мета виховання у вченні Газалі і “Халватія” близькі, але методи дослідження різняться за змістом і назвам. За своєю сутністю і змістом суфізми і сьогодні актуальний, маючи соціально-суспільне звучання. Основна ідея суфізму, що з’явився як спроба удосконалення морального життя людей, духових потреб створення філософії піднесення до досконалості і досягнення істини. Поки людина розмірковує, намагається досягти морального відродження, бореться за істину, інтерес до суфізму не зменшиться.

Ключові слова: орден, метод, мета, відмінність, Газалі, усамітнення.

* * *

УДК 165.74

Матвієнко І. С.

кандидат філософських наук, асистент кафедр філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), malushka20@ukr.net

СУЧАСНА РЕЛІГІЙНО-СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ЛЮДИНИ В СВІТІ (ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД Е. ФРОММА)

Сучасна глобалізована людина все частіше замислюється над місцем її в світі. Розвиток наук зумовлює до пошуку відповідей на питання про її існування та гармонію тіла і душі. Особистість сама впливає на соціально-економічну структуру саме таким чином суспільство змінюється і функціонує природно. Як людина, так і суспільство не є статичними, тому що кожен з них представляє собою постійно змінний елемент, який не є сталим. Якщо змінюється один, то обов’язково ці зміни впливають на іншого. Для побудови нового суспільства науковці виділяють два можливі шляхи: по-перше, якщо змінити устрій держави, то і відповідно особистість та її психічний стан змінюється і ми отримуємо нове суспільство з новими стереотипами, але в цьому варіанті дуже багато “але”. Який масштаб змін потрібні були б в суспільстві, щоб так вплинути на свідомість усього кола людей, які входять до нього? По-друге, якщо змінити психічний стан людей, то і відповідно відбуваються зміни в суспільстві загалом. Але одразу виникає інше питання чи дійсно змінюється устрій суспільства загалом, якщо змінити тільки психічні риси людини з цього суспільства? Надалі спробуємо дати відповіді на ці запитання.

Ключові слова: людина, особистість, суспільство, соціальність, релігія.

Сучасна глобалізована людина все частіше замислюється над місцем її в світі. Розвиток наук зумовлює до пошуку відповідей на питання про її існування та гармонію тіла і душі. Поліфонічність людської особистості змушує нас відкривати все нові та нові її грані. Людина, яка прагне до постійного розвитку, як діамант, який розкриває суспільству все нові грані свого буття та намагається показати взаємодію зі світом, створюючи особливий тип взаємодії. Саме тому ця проблема “людини – суспільство” є надзвичайно актуальною в зв’язку з останніми подіями, які відбуваються в Україні. Можливо саме варіант виходу з економічної та духовної кризи, який запропонував Е.Фромм, ще в ХХ ст. для США є можливим для здійснення його на теренах України.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є поєднання принципів логічного та історичного підходів, що дає змогу розкрити головні історико-філософські ідеї в системі неофройдизму, репрезентованих таким автором, як Е.Фромм, а також, В.Добреньков, П.Куртц, Э.Ласло, С.Саллівен, Г.–К. Уэллс, З.Фройд, К.Хорні, К.Шварцман, К.Юнг. Щодо проблеми суспільства та взаємодії людей в ньому, то варто зазначити В.И. Добренькова, И.В. Егорова,

Э.Ласло, А.И. Титаренко, К.Г. Уэллса та К.А. Шварцмана.

Основним завданням даного дослідження є спроба віднайти шляхи виходу з духовної та економічної кризи досліджуючи філософський та психологічно-соціальний доробок відомого філософа, психолога, соціолога та політика Еріха Фромма.

Людина сучасного типу мислення починає пошук взаємозв’язку між особистими внутрішніми змінами в суспільстві. Еріх Фромм відомий неофройдист та дослідник проблем взаємодії людини та суспільства пише в своїй роботі ““Володіти” чи “існувати””: “Результат взаємодії між індивідуальною психікою та соціально-економічною формацією я називаю соціальним характером, або особистістю. Соціально економічний устрій формує особистість таким чином, що вона бажає робити, те, що їй потрібно робити” [1, с. 204]. Таким чином, виникають глибинні зміни в душі людини і вона починає на зміну старих ідолів шукати нові, які б ґрунтувалися на “любові та вірності” [1, с.203]. Особистість сама впливає на соціально-економічну структуру саме таким чином суспільство змінюється і функціонує природно. Як людина, так і суспільство не є статичними, тому що кожен з них представляє собою постійно змінний елемент, який не є сталим. Якщо змінюється один, то обов’язково ці зміни впливають на іншого. Для побудови нового суспільства науковці виділяють два можливі шляхи: по-перше, якщо змінити устрій держави, то і відповідно особистість та її психічний стан змінюється і ми отримуємо нове суспільство з новими стереотипами, але в цьому варіанті дуже багато “але”. Який масштаб змін потрібні були б в суспільстві, щоб так вплинути на свідомість усього кола людей, які входять до нього? По-друге, якщо змінити психічний стан людей, то і відповідно відбуваються зміни в суспільстві загалом. Але одразу виникає інше питання чи дійсно змінюється устрій суспільства загалом, якщо змінити тільки психічні риси людини з цього суспільства? Надалі спробуємо дати відповіді на ці запитання.

Однією з найголовніших функцій особистості в суспільстві є задоволення глибинних внутрішніх потреб – це є, на думку Фромма, потреби в релігійних почуттях. Але потрібно розуміти, що під “релігійністю” слід розуміти: “будь-яку систему ідей, цінностей, образів поведінки, яка приймається певною групою і дає кожному окремо життєві орієнтири і об’єкти поклоніння” [1, с. 206]. Екзистенційною потребою людини є релігійність, яка стимулює розвиток особистості, реалізацію власних здібностей та інше. Фромм пише: “Людина – це такий біологічний вид, як і шимпанзе, коні чи ластівки. Кожен вид можна визначити набором анатомічних і фізіологічних ознак та характеристик. З біологічною точки зору в людині все побудовано гармонійно [1, с. 208]. На думку відомого неофройдиста до біологічних характеристик слід додати ще не менш важливі – психологічні, поєднання одних з іншими створюють, ті умови за яких відбувається еволюція людського виду. Це почалось, коли інстинктивна поведінка досягла свого мінімуму, а розвиток мозку – свого максимуму. Людина обдарована такими якостями, які ніколи не були притаманні тваринному світу – самосвідомістю, розумом та фантазією. Найголовнішою